

FrØ-bladet

Lagsorgan – nr. 1 – 2010 årgang 9

Å huske:

■ *Karmøys historie IV* – på årsmøtet, **17. februar**, Mykje skole, kl 19.00 Åpent for alle fra 19.30

■ 2. juni kl. 1800 legger Historielaget turen til sjøhuset på Tornes.

Sjøhuset på Tornes

Kom og se det ferdige resultatet av et grundig utført rehabiliteringsarbeid i havgapet.

Frammøteplass blir omtrent der fotografen sto da nederste bildet ble tatt. Se kartet t.h. (fotos Odd Bentsen)

På Tornes i skillet mellom Hauskevågen og Osneshavn nordvest på Torvastad står to sjøhus. Det minste ble bygget av bestefaren til lagsmedlem Odd Bentsen. Fra før av sto det store sjøhuset like ved. Det var kanskje hundre år gammelt allerede da. Odd har fulgt arbeidet og også vært litt med på restaureringsarbeidet. Han kan fortelle om både det ene og det andre.

Hvor mange av Bentsen-familien som faktisk ble født der er vanskelig å si, men at flere generasjoner vokste opp i og rundt huset er sikkert. En sjømann bodde i sin tid i loftsverrelset. I andre etasje som er tømret, bodde folk i generasjoner. Der hadde man ildsted, med oppmurt skorstein, uten snev av cement i. Det man fant av stein ble brukt. Den er tung, men den begynte ikke på fast grunn, den hviler på bjelkene! Et studium verdt, bare den, forstår vi.

– Sjøhuset trengte en stor rehabilitering, men nå står det sikkert i 200 år til, sier Odd. – Det gamle golvet var plugget fast, uten bruk av spiker. Alt er holdt omtrent som det var. 'Det e blitt ei perla,' seie folk.

Da silda utover i 1840–50-årene var blitt en stabilt tilgjengelig ressurs nord av Karmøy, og avgjorde hvor den nye byen skulle få ligge, ble det saltet sild i dette sjøhuset. Da var bykjøpmennenes monopoler og privilegier på omsetning og bruk av nødvendighetsvarer som salt opphørt, og silda ble fiskerbondens sølv fra havet. En ny tid var begynt.

2. juni kl. 1800 legger Historielaget turen til sjøhuset på Tornes. Da er det Odd Bentsen som blir med som kjentmann. Det er åpent for alle interesserte. Hvor det er kan du se på et oversiktsbilde av Osneshavn, Torvastad. Det henter du fra www.telefonkatalogen.no og klikker for 'Stort bilde'.

Parkering og fottur går fra ny vei i grøntområdet som utgjør forgrunnen i nevnte bilde. Vest for Vikjå er det opp siste vei til venstre før selve Osneshavn, som plantegningen nedenfor viser.

Antikvar Lars Tveit i Karmøy kommune sier at sjøhuset på Tornes har høy verneverdi og det er tatt med i kulturminneplanen for 1800-tallet. De ansvarlige for rehabiliteringen har vært inne i bildet mht. det utvendige. Hva som er gjort innvendig er han spent på å se.

– At det som er gjort av rehabiliteringsarbeid kan være til inspirasjon for andre med samme planer, mener han så avgjort. Derfor håper Historielaget at flest mulig like-sinnede også blir med.

Tur

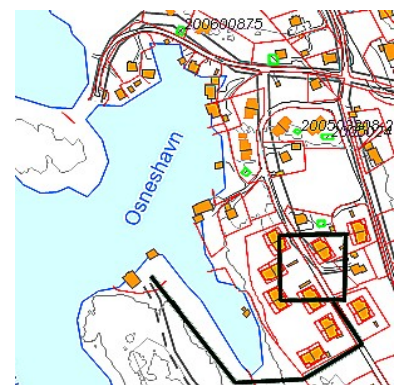
**Onsdag 2. juni
kl 18.00**

STED: Tornes

**Fremmøte med
utsikt som på
nederste bilde**

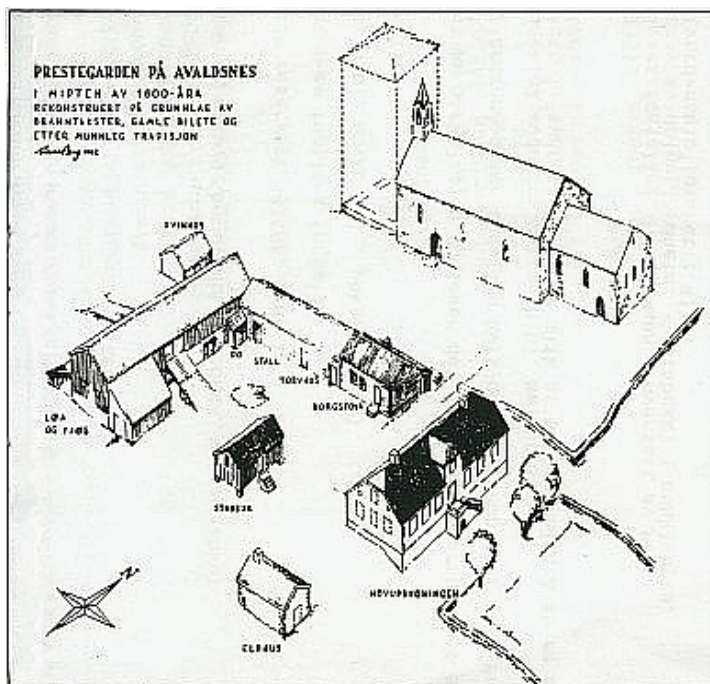
**Åpent for alle.
Vel møtt!**

**Ta med
noko å bita i og ein kaffitår!**

Vi møtes omtrent i firkanten, innkjøring fra nord og vandrer langs stranda. Kommunens plankart på www.fonnakart.no

På spor med Kim og kor?

Rekonstruksjon av Prestegarden rundt 1850

FrØ-bladet etterlyser fakta om [maleren og de to malerierne](#) under. *Kim va' det?* Signaturen er *Svensen* og et av dem ser ut til å være malt i 91, mindre enn 20 år gammelt.

Kirken på Avaldsnes ble etter stor innsats av Fridtjof Øvrebø på begynnelsen av 1900-tallet seende ut som den gjør i dag. Bruk av arkitekt og et rikt bakgrunnsmateriale i form av gamle malerier, tegninger og skisser var helt nødvendig.

Skisse av kirkeruinen og flere bygninger i tunet sommeren 1811

eller se med noen som har. Vi tar gjerne i mot 'oppdrag' i jakten etter opplysninger av allmenn interesse.

Vi bruker også [facebook](#) til hjelp i slike etterlysningstilfeller. Få med flere opplysninger og detaljer ved å registrere deg med egen 'konto',

Olje på lerret

Slik så Avaldsneskirken ut en tid, fram til 1920-årene. Stabburet i forgrunnen står fortsatt. Det var i sin tid forløperen til Nordvegen Historiesenter.

Her har maleren brukt kunnskap om hvordan prestegardstunet [tidligere](#) er blitt framstilt. Hest og hesjer hører med. Trær mangler riktignok i dette perspektivet.

Finnes det noen flere slike rekonstruksjoner av kjente landskaper i gamle Avaldsnes og Torvastad?

[Folkebiblioteket på Bø](#) er stedet for å se disse to bildene i original.

redaktørens skråblikk

– 'Felles nød gir samhold i minst seks uker' (Haiti)

Invention is the mother of necessity er et skuespill skrevet av Thorstein Veblen, (1857–1929) økonom og sosialfilosof født i gamle USA. Originalen av ordtakingen er *Necessity is the mother of invention*, eller som vi sier på hans første tunge-mål: *Nød lærer naken kvinne å spinne*.

Veblen så en konflikt mellom forretningsmenn og ingeniører, der de førstnevnte representerte det gamle og de sistnevnte nye måter å gjøre ting på.

Veblen la stor vekt på utdanning og hardt arbeid, noe som uten tvil bidro til hans senere forakt for det han kalte det brautende forbruket, *conspicuous consumption*, og sløsing i denne veksttida.

[Thorstein Veblen](#) trekkes stadig fram i økonomiske debatter, han er ikke gått ut på dato. De sterkeste opplevelsene og erfaringene fikk han sikkert på 1800-tallet, men teorier og kritikk fremsatte han i neste hundreår.

Velger dagens forbrukere en *for bekvem tilværelse*? Vil samfunnets kvalitetsnivå bli hevet med mer nød og oppfinnsomhet og mindre rovdryrsoppførsel hos den enkelte?

...

1800

1800-tallets Karmøy

er tidsrammen for bind IV i Karmøys historie. Historikeren Nils Olav Østrem har oppdraget med å velge ut stoff fra rikholde kilder skriftlig arkivmateriale og bilder. Den hurtige utviklingen i det nittende århundre snudde opp ned på tilværelsen og endret vante mønstre. *Sin egen lykkes smed* var med ett en gitt mulighet 'for alle', i en tid da 'kastesystemet' *stand* i det norske samfunn skiftet høm til *klasse*. I ny innpakning fikk den frie vilje nytt liv.

Hva har forfatteren funnet egnet å ta med for å gi en både troverdig og spennende framstilling av forholdene karmøybuen levde under og virket i for over hundre år siden? Årsmøtekvelden kan du få et visst innblikk. Da er det Nils Olav som på **Mykje skole, sør for Vormedal**, lar oss få i alle fall smakebiter på vårt eget nærområdes litt fjerne historie.

En Torvastadbu forlater gamlelandet for godt

Fra øst til midt-vesten, mot øst, så helt vest, for å sette nesa østover og slå seg til ro.

(Kart bearbejdet av John Karsten Vedø)

Som vi ser av kartet, førte reiseruta familien til Thore Grønningen tett opp til OL-byen Vancouver helt i nordvest.

Thore Johnsen Grønningen (Grønningen i USA) ble født på Grønningen i 1861, og utvandret til USA i 1889. Han ankom New York 1. april 1889. Første oppholdssted var Eagle Grove, Iowa.

Thore gikk på Augsburg Seminary (presteskole i Minneapolis, MN) 1889–1892, Highland Park College (Michigan) 1892–1893 og United Church Seminary 1893–1896. Han ble ordinert til prest ved Forente kirkes årsmøte i 1896, samme året som han giftet seg med Anna Regina Børseth (Burseth i USA). Anna ble født i Minnesota i 1870, men hadde norske foreldre fra Stjørdal i Trøndelag.

Thore og familien flyttet rundt endel da ungene var små. Han var prest i Brown, South Dakota 1896–1901, i Seattle, Washington 1901–1905 og Buxton, North Dakota 1905–1921. I Buxton hadde han én menighet i byen og tre på landet. Fra 1921 til 1933 var han prest i Sundal Lutheran Church i Fertile, Minnesota.

Familien endte opp i et jordbruksområde vest i Minnesota. De bodde ved innsjøen [Long Lake i Ottertail County](#). Thore ble amerikansk statsborger 5. januar 1920, i Traill County, Nord Dakota.

Thore og Anna fikk 6 barn, og de har mange etterkommere i USA. Det er fortsatt noen etterkommere som har etternavnet Grønningen. Anna døde i 1933, Thore i 1942.

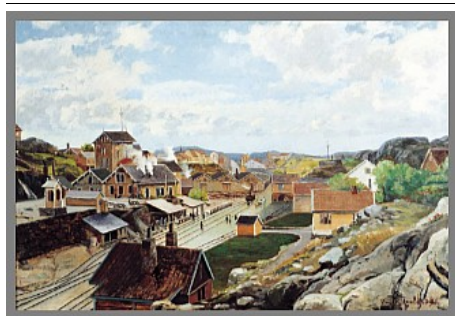
Dette leser vi på www.n-kh.no i John Karsten Vedø sin artikkel. En vellykket måte å presentere et minne fra utvandringshistorien. John Karsten vokste selv opp på Grønningen, Torvastad, og har jevnlig kontakt med slekt *over there*.

Er det flere med ham som sitter på lesverdige emigrasjonsberetninger fra ulike himmelstrøk? Mange var det også som flyttet hjem etter en del års arbeid i diverse utland. Det var kanskje kombinasjonen inntekter og eventyr som lokket. Tanken om å slå rot i fremmed jord for å bygge en ny tilværelse for seg og sine har nok sikkert spøkt i bakhodet på flere.

Artikkelsamlingen vokser – flere bidrar

Kobberverkets venner, i Visnes, er et historielag vi ønsker å samarbeide med. Det kan bli en realitet, såvel praktisk, i møter og i arbeidet med historiefremføring.

Visnes kobberverk, -93, i Kvitsøy-maleren [Lauritz Haalands penselstrøk](#)

oppbyggingen av en kilde til lesestoff om nær og fjern lokalhistorie.

Vi har nettsiden vår å tilby opplasting til. Den har "uendelig mye plass" til presentasjon av omtrent hva man måtte ønske. Matrikelgarden Visnes er forsynt med [en hel rekke artikler](#) allerede. Vår redaksjon samarbeider med de mange som bidrar til

KV og N-KH kan ha felles temakvelder og kursing. Dele ressurser og ha prosjektsamarbeid. Det er Karmøy kulturopplevelser drifter Visnesområdet, med flere turistattraksjoner. Hvordan skal frivillig arbeid eventuelt samarbeide med et forretningsforetak?

Kystlaget Kormt anser vi for å være av den mer praktiske nevenyttige sorten. Det er muligens bare KV og N-KH som har den skrevne og trykte historien som arbeidsredskap og formidlingsønske. Andre foreninger og lag har sin historie, men de blir kapitler i sine respektive deler av bygdelagshistorien i Avaldsnes og Torvastad.

Artikler, bilder, kart, dokumenter, familie og slekt. næringsvei ... Gards- og BygdeLagsHistorie i Karmøys del av de gamle kommunene Avaldsnes og Torvastad – **GIAT** og **BLH**.

To gode forkortelser for redaksjonen ved håndtering av artikler og annet som egner seg til presentasjon et eller annet sted i [databasen](#).

Tur & Møte:

Onsdag er den vanlige tur- og møtedag

- Årsmøtet 17. febr. 2010 kl. 1900 på Mykje skole. Nils Olav Østrem holder foredrag om *Karmøys historie* bind 4. Se s. 2
- Ut på tur onsdag 2. juni, se forsiden
- Følg med på nettsiden vår, under **Tur og møte**.
Der noteres også andres arrangementer

FrØ er etter initialene til vår kjente lokalhistoriker
Fridtjof Øvrebø, 1871 – 1927

N-KH-kontingenten for 2010 er kr 160,- →

betales **innen årsmøtet i februar** →

Da er du også RHÆ-medlem og får 4 # av *Sydvesten* →

Stor artikkelsamling

GiAT er Historielaget sin artikkelsamling på nettet. Blant de over 350 ulike stykkene finner vi en rekke bilder. Gi tips om navn på folk, steder og annet som du vet å bidra med.

Artikler som tar for seg større geografiske områder i Avaldsnes og Torvastad får plass i BygdeLagsHistorien, BLH. Begge finner du i skjønn forening under menypunktet Gardsoversikt

Tove Solli, den nye sekretæren i Rogaland Historie- og Ættesogelag, er kontakt og knutepunkt mellom fylkeslaget og lokallagenes medlemmer. RHÆs nettside: www.rogaland-historie.no

KONTINGENTEN for 2010 har med suksess blitt betalt inn til RHÆs konto. Dette forsøket på å forenkle trivielt arbeid virker å være så vellykket, at det blir trolig en permanent ordning. **Kontoen er 3290 52 44581**

Resten av vårhalvårets innendørsprogram:

17. februar	Årsmøte på Mykje skole	kl. 1900 / 1930
24. februar	Vakt på lagskontoret	John Karsten
3. mars	<i>forslag om styremøte for det nye styret</i>	
10. mars	Vakt på lagskontoret	Erling
14. april	Vakt på lagskontoret	Roald

med møtestart klokken 1900

Herværende utgave

FrØ-bladet denne gang preges av bilder og det de har å fortelle. Det er ikke bare Olavskirken som har tiltrukket seg dyktige billedkunstnere opp gjennom de siste hundreårene. Mange motiver er foreviget på lerret eller papir, men de henger kanskje stille og fint på sine vegger eller står glemt i en krok. Går det an å få til en avfotografering av slike dokumenter?

I blant støter man på amatørers og håndtverkeres tegninger og malerier. Interessante og verdifulle på så mange måter. I over hundre år har også *lys-gravering*, foto-gravering, vært en teknikk for bevaring av fortidens synsinntrykk.

Vi håper at arrangementsstoff og lokalhistoriske smakebiter fra vårt nettsted www.n-kh.no er god lesning. Vi foretrekker å bruke de kanaler som er lett tilgjengelige for å nå våre medlemmer og allmennheten med det vi har på hjertet. Folkebibliotekene har maskin til å lese og se med.

Nord-Karmøy Historielag har også god nytte av sin ganske enkle side på [facebook](https://www.facebook.com/nkh.no) Bli med på facebook og meddel deg der. Hold kontakt med redaksjonen. Aktiv ungdom, uansett alder!

OG HUSK Billedkvaliteten på nettartiklene er mye bedre enn i bladet.

♣ Frøspire 1

RHÆ Årsmøte 2010

Sandnes Historie og Ættesogelag inviterer til RHÆ sitt årsmøte 13. mars 2010. Møtet er på Vitenfabrikken i Sandnes. Den tidligere sykkelfabrikken er blitt opplevelsessenter.

Sandnes by er **150** år i 2010.

♣ Frøspire 2

På forsommeren, onsdag 2. juni. Tur til **restaurert sjøhus** med boligdel. På et nes på Hauskje, ved Osneshavn.

♣ Frøspire 3

”Prosjekt Postvegen”: Vi jobber videre med det rikholdige materialet og benytter oss også av nettstedet www.kulturminneløypa.no

♣ Frøspire 4

Fotos fra Rogaland, surf og søk i www.fotonettverk-rogaland.no

☆ www.n-kh.no STYRET 2009:

Roald Østensjø (*leder og red.*), Inger Moen Einarsen (sekretær), Erling Vikshåland (kasserer), John Karsten Vedø, Aud Grimstveit, Karl Johan Mølstre – Vara: Sigurd Thorsen og Gunnar Areklett

